

ІНТЕРНЕТ В НОВИХ ВИМІРАХ ЗАГРОЗ І РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

ДНВЗ «Університет менеджменту освіти»

Анотація

Зростаючий вплив Інтернету як носія зовнішніх інформаційних і комунікаційних чинників на розвиток демократії суспільно-політичних відносинах нашого суспільства вимагає термінового підвищення якості виконання державою інформаційно-комунікаційної функції (ІКФ) і це необхідно не тільки визнавати, а знати для ефективної реалізації технологічних можливостей кіберпростору і нових технологій інформаційно-комунікаційної взаємодії.

Ключові слова: електронна демократія, Інтернет, інформація, комунікації, інформаційні впливи, інформаційні загрози, інформаційна безпека.

Abstract

The growing impact of the Internet as a carrier of external information and communication factors in the development of democracy of social and political relations of our society requires urgent improvement of the quality of a government's information and communication functions (IKF) and it should not only recognize and know for effective implementation of the technological possibilities of cyberspace and new technologies information and communication interactions.

Keywords: electronic democracy, internet, information, communication, information influences, information threats information security.

Зростаючий вплив Інтернету як носія зовнішніх інформаційних і комунікаційних чинників на розвиток демократії суспільно-політичних відносинах нашого суспільства вимагає термінового підвищення якості виконання державою інформаційно-комунікаційної функції (ІКФ). Її необхідно не тільки визнавати, а знати і відповідально відноситись для ефективної реалізації технологічних можливостей кіберпростору і нових технологій інформаційно-комунікаційної взаємодії.

Сучасний кібертехнологічний світ значною мірою є віртуальним, що власне і змушує нас надати відповідь, перш за все, не стільки на питання як ми збираємося розвивати постіндустріальне господарство своєї країни, скільки бачення стратегічної мети при просуванні тих або інших технологій в умовах нової технологічної революції, витоки якої ми знаходимо в США.

Під тиском технологічних новацій людство розвивається по експоненті, набуваючи досвіду в роботі із нематеріальними активами (НМА) і зокрема інформаційними ресурсами, змінює відношення до змістовної інформації взагалі. Класична наука ще не визначила тут до кінця законодавчих і економічних меж в інформаційно-комунікаційній діяльності, а під передачею знань і інформації ми, на жаль, поки що розуміємо достатньо простий процес одержання будь-яких відомостей. Однак, цей процес як і процедури електронної демократії є насправді надскладними, а можливо й надкритичними елементами у всьому процесі використання змістовної інформації в структурі інноваційного розвитку і інвестиційної привабливості держави.

На сьогодні технології, які об'єднує Інтернет, вже дозволяють реалізовувати всі найважливіші умови для впровадження електронної демократії і управління в державі – зокрема науково-технічним прогресом в реальному масштабі часу. (Нагадаю, що найважливішим тут є: передбачення, організація, розпорядження, координація, контроль.) Іншими словами, технологічно канали зв'язку і комунікацій в системі управління глобалізованим світом перебувають в стадії близькій до завершення. Технологічні можливості Інтернет і комп'ютерної техніки, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вже достатньо органічно інтегровані в засобах зв'язку, системах управління, і це всюди обумовлює потребу в нових високоосвічених фахівцях. Провідні країни світу активно ведуть їх підготовку, шукають нові методи і технології їх виховання.

З того часу, коли ІКТ і Інтернет розвинулися настільки, що виявилось можливим отримувати будь-яку інформацію з перших рук в режимі реального часу з будь-якого куточка планети, освіта і організація демократичних процедур інформаційної безпеки зайняла одне з ключових місць у системі їх розбудови, заради забезпечення життєво важливих інтересів електронної демократії і управління в

усіх без винятку країнах. Це, в першу чергу, стало обумовлювати нагальні потреби створення розвиненого інформаційного середовища в суспільствах.

Проблеми електронної безпеки інформації при обговоренні проблем становлення демократичних процедур в управлінні суспільством всюди потягнули за собою безліч невідомих до цього питань про безпеку людини, суспільств і держав, взагалі нового розуміння їх права на інформацію, на її місце у вимірі проблем національної безпеки. Вони сьогодні постійно виникають, головним чином, в процесі розуміння практичного застосування вад і чеснот фундаментальної властивості комп'ютера – пам'яті, проблем реєстрації і зберігання інформації. Сьогодні все це поставило перед нами загальне питання – чи здатна людина взагалі залишитися елементом технології обробки інформації на тлі шаленого темпу розвитку комп'ютерної і інформаційно-комунікаційної техніки і технологій комунікації.

Крізь призму проблем інформаційної безпеки в електронних системах управління на повний зріст постала невирішеність повного контролю над поведінкою людини. Виявилось, що неможливо «відрізати» її, як споживача інформації, від безлічі альтернативних точок зору оцінки вірогідності інформації тощо, оскільки завдяки Інтернету і соціальним мережам споживач став одночасно розповсюджувачем і творцем інформації, що вплинуло на пошук алгоритмів демократичних процедур.

Поява Інтернету і соціальних мереж вже показали різке зниження поваги до рішень владних установ. Ми, зокрема, вочевидь побачили низьку кваліфікацію працівників державних установ, експертів і взагалі всіх тих, хто працює над вирішенням суспільно важливих питань, політико-економічних зокрема. Причиною тут, на наш погляд, стали два об'єктивні фактори:

по-перше, Інтернет забезпечив надходження до споживачів гігантського обсягу інформації в режимі реального часу. Нормальна людина просто не в змозі її осягнути, відокремити зерна від плевели – саме змістовну інформацію від дезінформації, знання від фантазії, випадкову помилку від продуманої неправди, нам просто не вистачає часу перевіряти інформацію;

по-друге, нові можливості (соціальні мережі, інтернет-телеканали й електронні видання) породили величезну армію різного роду блогерів, фрілансерів і інших «несертифікованих» мрійників, які на свій розсуд пишуть на різноманітні теми. Деякі з них утворили навколо себе величезні за кількістю кола прихильників здатні і сьогодні успішно конкурувати з регулярними виданнями. Інші ставляться до своєї роботи досить відповідально і часом стають джерелом цінної інформації для фахівців. Однак, усі вони додаткову напругу на інформаційному ринку. В потоках інформації, яка йде через Інтернет, вкрай важко розібратися, їх можна порівняти із цунамі фейків, трактувань, перекручувань і просто вигаданих фантазій про події і факти.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій свідчать, що Інтернет і глобальна інформатизація суспільства, обумовили стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційної техніки й технологій, збільшили потреби суспільства в різноманітних інформаційних послугах. Формування в останні десятиліття все нових національних і глобальних інформаційно-телекомунікаційних систем привело до появи навіть нового виду економіки, яка нерозривно зв'язана з розвитком ІКТ і, безумовно, стимулює розвиток Інтернету. Людство вперше стикнулось із проблемою необхідності засвоєння лавино зростаючих обсягів інформації і знань – інформаційним перенасиченням. Зазначене зумовило виникнення й актуалізацію нових викликів і загроз в усіх компонентах засобів електронної демократії.

Далеко не всі уявляють сьогодні, наскільки важливою для розвитку електронної демократії є ІКФ держави в умовах відкритості і незавершеності становлення інформаційного права в сучасному геополітичному становищі України, коли споживач іноді оцінює правдивість джерел інформації винятково на інтуїтивно-емоційному рівні (вірю – не вірю). Ми бачимо, що головну роль почала відіграти не масовість пропаганди, а її переконливість. Сьогодні мало хто може в реальності перевірити говорите ви правду чи ні, а твердження багатьох експертів часто не співвідноситься з реальністю, не збігаються з тим, що пересічний споживач інформації бачить і що він відчуває. Ми бачимо, як електронне декларування статків вже дискредитувало дії багатьох представників нашої влади, зруйновано соціокультурну ідентичність нації. Втрата ціннісних орієнтирів і зростаючі ризики відчуження людини від життя суспільства показує відсутність умов не тільки для стабільної економічної діяльності в реальному секторі економіки, а й становлення електронної демократії, що постійно підсилює нерівність громадян в суспільстві і веде до зростання в ньому соціальної й політичної напруженості.

Головною метою ІКФ держави, безумовно, є виключення будь-якої можливості зловживань при визначенні прав і свобод людини в інформаційній сфері. І разом з тим, розпорошуючи їх сенс в суспільній свідомості, зокрема при обґрунтуванні питань доступу до накопиченого в суспільстві інформаційного ресурсу (ІР) і пов'язаних з цим понять інформаційного законодавства, таких як «загроза», «інформаційна безпека», інших споріднених питань, як то: «небезпека», «виклик», «ризик», і, відповідно, «інформаційна загроза», «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний тероризм», ми втрачаємо ініціативу при проведенні соціокультурних перетворень.

Інтегруючи сенс різноманітних наукових підходів і заходів, а також пропозицій практиків щодо розв'язання проблемних питань інформаційної безпеки можна виділити і основну загрозу взагалі для сталої інформаційно-комунікаційної діяльності – нескладні можливості для несанкціонованого розкриття джерел національних інформаційних ресурсів та механізмів порушення їх цілісності, що пов'язано із низькою надійністю роботи інформаційно-комунікаційного обладнання і систем. Все це можна побачити в процесі організації пропагандистської діяльності влади, що за відсутності зрозумілої концепції інформаційної політики і розвитку поглядів на інформаційно-комунікаційну діяльність, перетворилися в Україні на один із основних факторів ризиків і загроз щодо стабільного розвитку. Скажімо, небезпека деструктивного, руйнівного інформаційного впливу на людину і суспільство існувала завжди. В принципі, можна стверджувати, що невирішеність проблеми і не забезпечує умови розвитку електронної демократії в суспільстві. У сучасному світі під впливом науково-технічного прогресу проблема просто загострилася і дійсно набула ознак важливого завдання для суспільства. Усунути інформаційні небезпеки, створити умови, при яких функціонування інститутів електронної демократії і розвиток суспільства проходило б у відсутності загроз, поки що важко, а іноді і неможливо.

Умови, за яких виникають загрози, нами ще чітко не визначено – причин, що їх породжують, безліч. Частина з них знаходиться у сфері морально-правової й соціально-політичної свідомості, яка виражається категорією «справедливість». Сенс справедливості виражає вимогу відповідності між реальною значущістю різних індивідів, соціальних груп та їх соціальним становищем, між їх правами і обов'язками, між діянням і відплатою, працею й винагородою, злочином і покаранням тощо. Невідповідність у цих співвідношеннях оцінюється свідомістю як несправедливість. А це і є головна інформаційна загроза соціальній стабільності. Люди не хочуть миритися з несправедливістю, яка порушує їхні природні права. Виникає конфлікт інтересів. Одні хочуть відновити справедливість, а інші виступають проти цього, прагнуть зберегти існуючий стан. Практично усі великі імперії, включаючи й СРСР, своїм падінням зобов'язані цій обставині. Тому, найважливішою умовою інформаційної безпеки є такий суспільний і державний лад, який базується на принципах соціальної справедливості. А це означає, що інформаційні загрози укорінені в соціальних умовах життя суспільства. Сказане повною мірою відноситься і до того суспільства, до якого ми прагнемо – до громадянського суспільства.

Особливо актуальним є те, що в інформаційно-комунікаційній сфері нашого сучасного суспільства розгорнуто цілеспрямовану й широкомасштабну ворожнечу діяльність. Вона спрямована на досягнення над Україною інформаційної переваги і враховується при модернізації військових стратегій деяких держав (групи держав) шляхом впливу на інформацію і наші інформаційно-комунікаційні системи. Інформаційна війна, яка завжди була обов'язковою компонентою кожної війни, сьогодні набула ознак гігантських, невідомих нам, обрисів специфічних дій. Вони, безумовно, мають за мету завоювання економічного простору, встановлення конкурентопригнічуючих моделей бізнесу, підпорядкування України своєму впливу. Ми бачимо як безперервно здійснюється втручання в електронні потоки і електронні системи управління. Проти нас постійно ведеться війна з максимальним використанням найсучасніших оперативних-організаційних і науково-технічних засобів розвідки. «Кібервійна», не припиняється і як метод інформаційно-психологічного впливу на прийняття мотивів і реалізацію прийнятих рішень.

Все це є наслідком того, що існуючі у нас концепції розбудови інформаційного суспільства переважані низькою застарілих уявлень про ІКФ держави для організації життя і взаємодії людей в суспільстві, технологій пропаганди. Вони не відображають, скажімо, того, що в постіндустріальному світі питання корупції пов'язані, головним чином, із корупціогенними чинниками при розподілі величезних коштів, які вкладаються в створення й розвиток підприємств, так або інакше пов'язаних із ЗМІ та інформаційними комунікаціями, особливо тих, які розвивають мережу Internet, опікуються питаннями інформатизації державних установ і навчальних закладів тощо. Величезну

корупціогенну складову несуть за собою і процеси міжнародного науково-технічного співробітництва, зокрема придбання (продаж) високотехнологічних виробів (зброї), патентів, ліцензій тощо.

Торкаючись тут питань, пов'язаних із перспективою розвитку і становлення в Україні сучасної ІКФ держави, хотілося б наголосити на значимості двох найбільш важливих факторів. Перший стосується правових аспектів забезпечення свобод і безпеки наших громадян в інформаційній сфері. Вони виключно важливі, оскільки реалізація права на інформацію і відповідальність за використання інформації в якості ресурсу в умовах глобалізації економіки має як позитивні, так і негативні наслідки. До останніх слід віднести підсилення нерівності в доступі до інформації, інсайдерської зокрема. І це стосується не тільки окремої людини. Друге питання впливає з першого і пов'язано воно з проблемою адаптації інститутів державної влади і всіх соціальних інститутів суспільства до існуючих у світі методів забезпечення балансу інтересів між всіма учасниками інформаційно-комунікаційної взаємодії, де складність процесів виявлення корупції залежить від складної сукупності гуманітарних і правових механізмів, які діють в державі. Саме тому дискусії і розмови про методи протидії корупції в нашому суспільстві наблизились сьогодні до межі, за якою має відбутися критичне і принципове обговорення набутого досвіду. Безумовно, що питання якості організації такого обговорення залежатиме від здатності національного інформаційно-комунікаційного середовища виконати умови демократичного спілкування влади з народом і фахівцями, а це стане для суспільства серйозним іспитом.

Відкриваючи для себе багатомірність національного, організованого за законами кібернетики інформаційно-комунікаційного простору, ми змінюємо уявлення про умови існування і розвитку всього комплексу питань економічної, військової, політичної і науково-освітньої діяльності. Саме тому, обговорюючи сьогодні проблеми щодо європейської інтеграції університетської освіти України, ми маємо наголошувати на проблемах підготовки спеціалістів, здатних одночасно впевнено працювати в умовах європейського світу і забезпечувати безпеку інформації (взагалі нематеріальних активів) за діючими в Україні правилами, а вони застарілі і перестають діяти в глобальному інформаційно-комунікаційному просторі. Ми маємо уважно це вивчити і враховувати застереження фахового експертного середовища і всієї науково-технічної спільноти країни, оскільки в кіберпросторі і в інформаційно-комунікаційному середовищі спостерігаються одночасно два протилежні за спрямованістю, але нерозривно пов'язаних між собою, процеси. З одного боку, зростає відкритість держав (її обумовлює надшвидкий розвиток комп'ютеризованих ІКТ і їх надлегке проникнення в усі сфери життя), з іншого-зростає прагнення влади у всіх країнах світу до закритості й політичного контролю над цими процесами. У внутрішній політиці цей тренд простежується, скажімо, в істотному розширенні повноважень правоохоронних органів і спецслужб щодо боротьби із правопорушеннями в сфері ІКТ, а в зовнішньополітичній сфері – в дипломатичній активності, просуванні ідей (іноді аматорських) щодо контрольованого управління засобами ІКТ, Інтернетом зокрема.

Інформаційно-комунікаційний простір вже перетворився в сферу протистояння «всіх проти всіх», а тому для розвитку електронної демократії, крім необхідності створення національних систем кібербезпеки, про що наголошують в своїх виступах лідери всіх країн світу, потрібно всюди поглиблювати сенс сприйняття і розуміння значення для життя суспільства самих понять «інформація», «інформаційні ресурси» і «нематеріальні активи» тощо. За таких умов раціонально, на наш погляд, розпочати в технічних університетах підготовку фахівців за новими спеціальностями для роботи з інформацією на рівні вимог міжнародних інформаційно-комунікаційних систем заради перебудови всіх соціально-економічних, політичних, військових, утаємничених і відкритих процесах національного державотворення.

Соснін Олександр Васильович – д. політ. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Української академії політичних наук, заступник Голови Державної служби України з питань технічного захисту інформації (1994-1996 рр.), заступник Голови Державного комітету України з питань державних секретів та технічного захисту інформації (1996-1999 рр.), ДНВЗ «Університет менеджменту освіти», Київ, alvas.sosnin@yandex.ru

Oleksandr V. Sosnin – Doctor of Political Sciences, professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, corresponding member of the Ukrainian Academy of Political Sciences, State Scientific higher institution «University Education Management», Kyiv, alvas.sosnin@yandex.ru